

บทที่ 2

การวิเคราะห์สังคมการเมืองโดยพิจารณาประเด็นหลัก

1. ความนำ

สังคมยุคกลางของยุโรปมีสภาพอยู่กับที่ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจนได้และทำให้ยุโรปเริ่มเข้าสู่ยุคการค้าและยุคอุตสาหกรรม สังคมสมัย หลังนี้เคลื่อนไหวอยู่เสมอและมีลัทธิและระบอบการเมืองใหม่ๆ เช่น ประชาธิปไตยแบบมี รัฐสภา ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิเผด็จการฝ่ายขวา และอื่น ๆ

การแตกสลายของสังคมยุคเดิมและการกำเนิดของสังคมสมัยใหม่ (หลังคริสต์ศตวรรษ ที่ 16) เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของนักวิชาการ

จะกล่าวถึงนักคิด 4 คน ได้แก่ 1) อเล็กซิส เดอ ทอคเกอวิลย์ ชาวฝรั่งเศส 2) คาร์ล มาร์กซ ชาวเยอรมัน 3) แมกซ์ เวเบอร์ ชาวเยอรมัน และ 4) รอเบิร์ต มิเชลส์ ชาวอิตาลี แนวคิดใหญ่ ๆ หรือประเด็นหลักในการวิเคราะห์มีสองแนวคือ

- 1.1 พิจารณาเรื่องการเมือง สมานฉันท์ หรือ การขัดแย้ง ในสังคม
- 1.2 พิจารณาเชิงรูปของการจัดระเบียบหรือจัดองค์การของสังคม

2. การวิเคราะห์สังคมการเมืองเชิงสมานฉันท์เชิงขัดแย้งและเชิงผสมผสาน

การตระหนักว่า “สังคม” กับ “การเมือง” แยกออกจากกันได้ย่อมมีประเด็นที่พิจารณา ว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองควรจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้สังคมการเมืองอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ ในเรื่องนี้มีแนวคิดใหญ่ ๆ อยู่ 3 แนวคิด คือ 1) เน้นความสมานฉันท์ 2) เน้นการขัดแย้ง และ 3) พิจารณาเชิงองค์ประกอบผสมผสาน

จะได้อธิบายต่อไป ดังนี้

2.1 ความมีสมานฉันท์

นักคิดบางคนมีความเห็นว่าการอยู่รอดและมีเสถียรภาพของสังคมการเมืองขึ้นอยู่กับ การที่องค์ประกอบคือ พลเมืองส่วนใหญ่มีทัศนคติคล้ายคลึงจนเกือบจะเป็นอย่างเดียวกัน คือมีสภาพแห่ง สหจิต (consensus) สหจิต คือการมีทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมคล้ายคลึง กันในหมู่ประชากร

2.2 การขัดแย้ง

นักคิดบางคนถือว่าสังคมการเมืองมีความขัดแย้ง (conflict) หรือการแตกแยก (cleavage) กันอยู่เสมอ เรียกว่าเป็นลักษณะปกติวิสัย

การขัดแย้งอาจแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น ขัดแย้งระหว่างเพศชายเพศหญิง ระหว่างคนต่างวัย ระหว่างคนต่างท้องถิ่น (เช่น ระหว่างคนในชนบทกับในเมือง) และโดยเฉพาะการขัดแย้งหรือแตกแยกในเรื่องของการจัดช่วงชั้นภายในสังคมนั้น ๆ

2.3 แนวคิดผสมผสาน

มีแนวคิดที่ผสมกัน คือมีทัศนคติกลาง ๆ ที่ว่าในสังคมใดสังคมหนึ่งจะต้องมีลักษณะ แห่งการสมานฉันท์และการขัดแย้งควบคู่กันไป แต่การขัดแย้งนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่อยู่ภายใน กติกา คือไม่รุนแรงและอยู่ในกรอบที่กำหนดไว้กว้าง ๆ

ทฤษฎีผสมนี้ตีความหมายกันว่าเป็นแนวแบบเสรีประชาธิปไตย คือการให้มีการ เลือกตั้งเป็นการยอมรับว่ามีการขัดแย้ง หรือการแตกแยกในเรื่องของทัศนคตินานาประการ (เท่ากับเป็นการยอมรับว่าไม่มีความเป็นสมานฉันท์ระดับ 100 เปอร์เซ็นต์ หรือเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์) ดังนั้น จึงยอมมีผู้สมัครเกินจำนวนผู้ที่จะได้รับเลือกตั้งได้ อันเป็นการยอมรับ ในกติกาแห่งเสียงส่วนมากเป็นเครื่องตัดสิน

แนวคิดแบบผสมนี้ได้รับแรงดลใจจากผลงานของ ทอดเกอวิลย์ ซึ่งถือว่าสังคมการเมือง อยู่ได้โดยการมีทั้งลักษณะแห่งการขัดแย้งและสมานฉันท์

ความสมานฉันท์คือการมีกติกาแห่งการเลือกตั้ง และความขัดแย้งเป็นไปในรูปของการ แข่งขันกันระหว่างพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

3. คุณภาพระหว่างสหจิตและการขัดแย้ง : คุณงาม่าไปสู่เสถียรภาพและความเจริญ ของการเมืองแบบประชาธิปไตย

สังคมการเมืองมีลักษณะคล้ายชีวิตบุคคล คือ มีทั้งความราบรื่น ความสมานฉันท์กับครอบครัว มิตรสหายและผู้เกี่ยวข้อง และมีความขัดแย้งเป็นครั้งคราว ลักษณะดังกล่าวมีปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในระดับส่วนบุคคลและส่วนรวม

3.1 สหจิต ในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่การมีความเห็นร่วมกันและยึดถือในกติกากการเมือง ซึ่งมี 3 หลักด้วยกัน

3.1.1 สหจิตที่ 1 ได้แก่การยอมรับกฎเกณฑ์ที่จะต้องมีบทบาทในทางการเมืองโดยไม่ใช้กำลังรุนแรง คือดำเนินการโดยวิธีทาง **สันติ**

อนึ่ง การเล่นหรือการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเมือง (เช่นในการออกเสียงเลือกตั้ง) จะต้องเป็นไปโดยถูก **ทำนองคลองธรรม**

3.1.2 สหจิตที่ 2 ได้แก่การตระหนักว่าประชาธิปไตยมิได้หมายความว่าทุกคนเข้าไปปกครองหรือบริหารเอง. ผู้ได้รับเลือกเป็นตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ย่อมสมควรได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจ (หากตัดสินใจหรือดำเนินการที่ขัดกับวัตถุประสงค์ของคนส่วนใหญ่บ่อย ๆ ย่อมจะต้องได้รับการแก้ไขโดยกลไกอื่น ๆ เช่น ให้มีการเลือกตั้งใหม่เป็นต้น)

นอกจากนี้จะต้องยอมรับด้วยว่าการบริหารงานเป็นเรื่องที่จะต้องมีความสามารถที่ได้ฝึกฝนเล่าเรียนมา หรือมีประสบการณ์มา ประชาชนทั่วไปควรจะไม่ใช่ไปก้าวทำงานในหน้าที่ของผู้ที่ตนเลือกเข้าไปหรือผู้มีหน้าที่บริหารจนเกินขอบเขต

3.1.3 สหจิตที่ 3 สำหรับผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ หรือผู้ทำหน้าที่ฝ่ายบริหารก็ต้องยึดคติที่ว่า ประชาชนมีความสำคัญ ดังนั้นจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎรอยู่เสมอ

3.2 การขัดแย้งหรือความเห็นที่แตกต่าง

การขัดแย้งหรือนานานามติเป็นเรื่องที่จะต้องประสบในทุกระดับของสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ในหมู่บ้าน ในชุมชนเมือง ในประเทศชาติ และแม้ในระดับโลก

แต่การขัดแย้งในบางรูปลักษณะเป็น **อนัตถประโยชน์** หรือโทษประโยชน์ คือก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น มีการใช้กำลังเข้าห้ำหั่นกัน ในบางครั้งการขัดแย้งประเภทนี้แสดงออกในรูปของสงครามกลางเมือง หรือสงครามระหว่างชาติ

ผู้มีจินตนาการสูงบางคนได้มองเห็นภาพการขัดแย้งอันนำไปสู่สงครามระหว่างพิภพ คือ ระหว่างโลกมนุษย์กับโลกอื่น ๆ (เช่น H.G. Wells นักประวัติศาสตร์ และนักเขียนชาว อังกฤษผู้แต่งเรื่อง สงครามระหว่างพิภพ War of the Worlds) นักสร้างภาพยนตร์ได้ถ่ายทำ ภาพแห่งการขัดแย้งในทำนองนั้น เช่นเรื่อง Star Wars.

กรณีที่มีการขัดแย้งกลายเป็นสงครามโลกในปัจจุบันถือกันว่าจะนำไปสู่การฆ่าตัวตาย ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะหากมหาอำนาจใช้ระเบิดปรมาณู ระเบิดนิวตรอน หรือแสงมฤตยู (แสงเลเซอร์, laser) เข้าสู่กันแล้ว จะไม่มีชาติใดชนะเลย และมีแต่ความพินาศทั่วไปหมด

การขัดแย้งอาจนำไปสู่การตกลงหรือการปกครองกันได้ นักการศึกษามักสนับสนุน วิธีการที่เรียกว่า “การทำดาบให้เป็นจันได” ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนสภาพอาวุธจากการเป็น เครื่องมือแห่งการทำลายล้าง ให้กลายเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการครองชีพ

การขัดแย้งหรือการมีนามตีในสังคมจะต้องให้อยู่ภายในขอบเขตและภายในกฎเกณฑ์ หรือที่เรียกกันว่าจะต้อง **ชอบธรรม**

4. การค้นพบทางสังคมวิทยาการเมืองเกี่ยวกับการขัดแย้ง

การยอมให้มีทัศนคติที่แตกต่างเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่เสถียรภาพที่ยั่งยืน สังคม- วิทยาการเมืองพบว่าในระบอบประชาธิปไตย การขัดแย้งควรอยู่ในกฎเกณฑ์ดังต่อไปนี้

4.1 จะต้องยอมให้มีเสรีภาพในการเสนอข้อคิดเห็นที่แตกต่างจากแนวของรัฐบาลได้

4.2 จะต้องยอมให้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร สมาคม สหพันธ์ ชมรม สโมสรได้โดยเสรีจิต ตราบเท่าที่การรวมตัวเหล่านั้นไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคมส่วนรวม

4.3 ลัทธิประชาธิปไตยส่งเสริมการ เกาะกลุ่ม แต่ไม่สนับสนุนการ กีดกันหรือกลั่นแกล้ง ทัศนคติที่หมายความว่า ยอมให้มีการรวมตัวกันขึ้นเป็นสมาคมหรือองค์กรเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อทำให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นเดือดร้อน

5. ทัศนคติของมาร์กซ์ กับทอคเกอวิลส์ ในเรื่องการสมานฉันท์และการขัดแย้งของ ชนชั้น

การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1789 เป็นเหตุการณ์สำคัญยิ่ง การปฏิวัตินี้ได้ทำลายระบอบดั้งเดิมของฝรั่งเศสและเป็นสาเหตุที่เริ่มให้มีการพิจารณาคุณค่าแห่งการสมานฉันท์ กับการขัดแย้ง

ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องที่ว่าสังคมนิยมจะมีความสมานฉันท์มากน้อยเพียงใด และควรมีข้อขัดแย้งมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะนักทฤษฎีสองคนคือคาร์ล มาร์กซ์ กับอเล็กซิสเดอ ทอคเกอวิลย์

มาร์กซ์เห็นว่าการขัดแย้งควรเป็นประเด็นหลักในการศึกษาการเมือง

อเล็กซิส เดอ ทอคเกอวิลย์ กล่าวว่า ประชาธิปไตยจะต้องมีดุลระหว่างพลังแห่งการสมานฉันท์กับการขัดแย้ง

6. แนวคิดของมาร์กซ์ในเรื่องสหจิตและการขัดแย้ง

ตามทัศนะของมาร์กซ์ สังคมย่อมมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว คือหากมีการขัดแย้งก็ขัดแย้งอย่างเดียว แต่หากมีการสมานฉันท์ก็มีแต่ลักษณะนั้นเท่านั้น มาร์กซ์กล่าวว่า จะมีทั้งสองอย่างพร้อมกันไม่ได้ ดังนั้น การมีดุลแห่งสมานฉันท์กับการมีนามมติหรือการขัดแย้งจึงเป็นไปได้

ทฤษฎีของมาร์กซ์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี คือ **ทฤษฎีวิภาษวิธีทางวัตถุ (dialectical materialism)** มาร์กซ์เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมต่าง ๆ ของมนุษยชาติโดยแรงผลักดันจากสภาวะทางวัตถุที่เป็นพลังทางเศรษฐกิจหรือที่เขาเรียกว่า **“วิถีแห่งการผลิต” (mode of production)** รูปแบบของสังคมตั้งแต่โบราณกาลมาจนถึงปัจจุบัน ตามทัศนะของมาร์กซ์ คือ 1) สังคมคอมมิวนิสต์ยุคบุกเบิก (primitive communism) 2) สังคมระบบทาส 3) สังคมระบบฟิวดัล (feudal) 4) สังคมแบบนายทุน และสำหรับสังคมยุคสุดท้าย ได้แก่ สังคมคอมมิวนิสต์

ตามทฤษฎีของมาร์กซ์ รูปแบบของสังคมแต่ละรูปแบบแยกไว้ในยุคที่ 1 และยุคที่ 5 ล้วนแต่มีการขัดแย้งเป็นลักษณะประจำ คือการขัดแย้งระหว่างคน 2 ชั้น ซึ่งเขาเรียกว่าชนชั้นปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง

ในยุคทาส การขัดแย้งในทัศนะของมาร์กซ์มีระหว่างนายทาส (masters) กับบรรดาทาส

ในยุคศักดินา ซึ่งหมายถึงสมัยกลางของยุโรป มาร์กซ์เห็นว่าเป็นการขัดแย้งระหว่าง 2 ชั้น คือระหว่างผู้เป็นนายหรือเจ้าศักดินา (feudal lords) กับผู้ที่อาศัยอยู่ในที่ดิน (serfs) อนึ่ง แนวคิดของมาร์กซ์ในเรื่องของการแบ่งช่วงชั้น (stratification) แตกต่างจากนักสังคมศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งมักถือว่าในยุคกลางของยุโรปไม่อาจเรียกว่ามีชนชั้น (social classes) แต่มี **ฐานันดร (estates)** คือฐานันดรนักบวชและขุนนาง

ในยุคที่คาร์ล มาร์กซ์ มีชีวิตอยู่คือประมาณ 150 ปีเศษมาแล้วนั้น เขาก็ถือว่าเป็นยุค
นายทุน ซึ่งลักษณะประจำคือ การขัดแย้งระหว่างนายทุนหรือพวกกระฎุมพี (bourgeoisie)
กับชนชั้นกรรมาชีพหรือผู้ใช้แรงงาน (proletariat)

มาร์กซ์กล่าวว่า สังคมจะมีแต่การสมานฉันท์คือ ไม่มีการขัดแย้งใดๆ ต่อเมื่อสังคม
เป็นคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงเท่านั้น สังคมคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงนั้น มาร์กซ์กล่าวว่าเกิดขึ้น
ในอนาคต ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีใครคาดการณ์ได้ว่าจะมีขึ้นได้ในปีใด ที่เราเรียกสหภาพโซเวียต
ว่าเป็นประเทศคอมมิวนิสต์นั้น หมายถึงประเทศนั้นเชื่อในทฤษฎีคอมมิวนิสต์ และพยายาม
จะเป็นคอมมิวนิสต์ตามทฤษฎี สังคมคอมมิวนิสต์ ตามแนวคิดของมาร์กซ์นั้น จะไม่มีชนชั้น
จะไม่มีนายกับบ่าว หรือเจ้าศักดินา หรือนายทุนกับกรรมกร

สำหรับสหภาพโซเวียตหรือจีนในขณะนี้ถือว่าเป็นเพียงสังคม “โซเชี่ยลลิสต์” เท่านั้น
ยังไม่เป็นคอมมิวนิสต์ที่แท้จริง โดยที่ศัพท์ socialist ใช้ต่าง ๆ กันมาก ณ ที่นี้หมายถึง
“สังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์” (Marxist socialism)

ในช่วงเวลาที่ยังไม่มีสังคมคอมมิวนิสต์อย่างเต็มรูปนั้น มาร์กซ์เห็นว่าทุกสังคมจะ
ต้องมีการขัดแย้งขาดการสมานฉันท์อยู่เสมอ สังคมที่ยังมีการขัดแย้งอยู่เสมอตามทัศนะของ
มาร์กซ์คือ ในระบบศักดินา ในระบบทุนนิยม และแม้ในระบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์

กรณีสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นรัฐสังคมนิยมมาร์กซิสต์นั้น ถือว่าอยู่ในช่วงต่อ (transition)
กับการเข้าสู่สภาพสังคมคอมมิวนิสต์ ดังนั้น จึงมีการขัดแย้งอยู่และเรียกว่าเป็นแบบเผด็จการ
ของชนชั้นกรรมาชีพ ในช่วงนี้ถือว่ายังมีการขัดแย้งระหว่างผู้นำประเทศอันเป็นตัวแทนของ
ชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุน ซึ่งเขาถือว่ายังหลงเหลืออยู่บ้าง

7. สังคมคอมมิวนิสต์ในทัศนะของมาร์กซ์: ปราศจากการขัดแย้ง

ความคิดเห็นของมาร์กซ์เกี่ยวกับสังคมคอมมิวนิสต์มีลักษณะเป็นแบบความเป็น
ออร์จนิยม (anarchism)¹ ออร์จนิยมส่งเสริมให้มีแต่ “สังคม” ที่มีคนอยู่ แต่ไม่ต้องมีการรวมตัว

¹Robert L. Hoffman, ed. *Anarchism*. Lieber-Atherton 1970; George Wodcock *Anarchism*. Meridian, 1962

เป็นประเทศ เป็นชาติ หรือเป็นบ้านเมือง เพราะหากเป็นประเทศหรือเป็นบ้านเมืองแล้ว ย่อมมีลักษณะเป็น “การเมือง”

ตามทฤษฎีของมาร์กซ์ รัฐเป็นองค์กรที่เป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งแตกต่างกันไปตามยุค เช่น อาจเป็นนายทาส หรือเจ้าศักดินาก็ได้ และเมื่อเป็นรัฐย่อมมีการขัดแย้งโดยฝ่ายชนชั้นที่ปกครองขัดกับชนชั้นที่ถูกปกครองและหาทางเอาเปรียบ (exploit) อยู่เสมอจากการที่มาร์กซ์มีความหวังถึงการรวมตัวเป็นรัฐหรือ การเป็นประเทศ การเป็นชาติ มาร์กซ์ย่อมวาดภาพที่จะให้สังคมอุดมคติมีสภาพปราศจากรัฐ ทั้งนี้โดยรัฐจะต้องสูญสิ้นไปด้วยการเหี่ยวเฉาไปที่ละเล็กละน้อย (wither away) เพื่อเข้าสู่สภาพของสังคมที่ปราศจากรัฐ (stateless society)

การเหี่ยวเฉา หมายถึง บทบาทหรือหน้าที่ของรัฐต่างๆ ถูกแทนที่โดยหน่วยงานอื่นของสังคม เมื่อไม่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ความเป็นรัฐก็จะหมดไปเอง

มาร์กซ์ ถือว่าเมื่อปราศจากรัฐ มนุษย์ก็สามารถอยู่ในสังคมได้ แต่สังคมนั้นจะต้องเป็นสังคมที่ไม่มีพรมแดนระหว่างชาติ เพราะชาติหรือรัฐจะกลายเป็นเรื่องอดีต สังคมจะมีในระดับเดียวเท่านั้น คือสังคมระดับโลก มนุษย์กลายเป็นสมาชิกของสังคมโลก ไม่ใช่เป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง

ปัญหาที่ควรคิด ก็คือ อรัฐนิยม คือการรังเกียจการเมืองค์การทางการเมืองอาจทำให้เกิดสภาพเป็นอนาธิปไตย (anarchy) การเป็นอนาธิปไตยหมายถึง การขาดอำนาจบังคับสูงสุดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งย่อมทำให้เกิดความยุ่งเหยิง เมื่อปราศจากรัฐซึ่งเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ต่างๆ

โดยปกติถือกันว่ารัฐ คือผู้ออกกฎหมาย และเป็นผู้ดูแลให้คนปฏิบัติตามกฎหมาย แต่มาร์กซ์เห็นว่ากฎหมายเข้าข้างคนรวยหรือคนมีอำนาจจึงต้องการล้มล้างให้หมดโดยถือว่าคุณสามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยการควบคุมกันเอง

สภาพที่มาร์กซ์ประสงค์จะให้เกิดขึ้นจึงมีลักษณะคล้าย ๆ กับสภาพที่ยังไม่มีองค์การทางการเมือง ไม่มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ

กล่าวโดยสรุป มาร์กซ์ถือว่าสหกิจจะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบเท่าที่ยังมีการแบ่งแยกคนออกเป็นชนชั้น มาร์กซ์พยายามจะให้สังคมที่ปราศจากชนชั้น แต่การณืกับปรากฏว่าแม้ในสังคมโซเชี่ยลิสต์ ของประเทศที่ยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่นในยูโกสลาเวียก็ยังมี การแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน

มิโลวาน ดิจิลาส² ซึ่งเคยเป็นรองประธานาธิบดี และเคยเป็นประธานรัฐสภายูโกสลาเวีย ได้กล่าวว่ามีชนชั้นใหม่เกิดขึ้นในประเทศที่ยึดลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งเขาเรียกว่าเป็น “ชนชั้นใหม่” ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง อันได้แก่ผู้ทรงอิทธิพลและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ

8. ทักษะของทอคเกอวิลย์ . ทฤษฎีพหุนิยมหรือทฤษฎีเกี่ยวกับการมีกลุ่มแบบหลากหลายในสังคม

อเล็กซิส เดอ ทอคเกอวิลย์ เป็นนักวิชาการผู้มีเชื้อสายขุนนางฝรั่งเศส เขาเกิดภายหลังการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ซึ่งมีการล้มล้างระบบกษัตริย์และชนบทรวมเนียมเก่า ๆ อย่างที่เรียกกันเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า อังเชียง เรียม (ancien régime) ในระยะที่สหรัฐอเมริกาเป็นประธานาธิบดี ชื่อ แอนดรู แจคสัน (Andrew Jackson) คือประมาณ 150 ปีมาแล้ว เดอทอคเกอวิลย์ได้มีโอกาสเดินทางมาเยือนสหรัฐอเมริกา ซึ่งขณะนั้นเรียกกันว่า “โลกใหม่” การที่เขาเห็นสภาพที่ความแตกต่างจากประเทศฝรั่งเศสมีส่วนผลักดันให้เขาสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยเน้นการร่วมกันของความมีสมานฉันท์กับการมีความหลากหลาย

8.1 ทอคเกอวิลย์ได้พบว่า คนอเมริกันมีแนวโน้มที่จะรวมตัวกันขึ้นโดยสมัครใจเพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับสาธารณะ ได้แก่การรวมตัวกันขึ้นเป็นสมาคม ชมรม องค์กรหรือสันนิบาตต่าง ๆ เรียกว่าเป็นสมาคมที่เกิดขึ้นและมีสมาชิกโดยสมัครใจ (voluntary associations) องค์กรหรือสมาคมที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจนี้เรียกว่ากลุ่มหลากหลาย นอกจากนี้ ทอคเกอวิลย์ยังพบว่าการปกครองแบบอเมริกันแตกต่างจากแบบฝรั่งเศส ซึ่งเน้นอำนาจที่ศูนย์กลาง การปกครองแบบอเมริกันนั้นให้ความสำคัญกับการปกครองท้องถิ่นมาก

8.2 ทอคเกอวิลย์ เห็นว่าหน่วยของสังคมทั้งสองประเภท คือ **ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรสมาคมต่าง ๆ** มีบทบาททั้งในทาง 1) ส่งเสริมสมานฉันท์ และ 2) มีบทบาทในการแสดงออกซึ่งการขัดแย้งหรือการมีความเห็นที่แตกต่างด้วย

ทักษะของทอคเกอวิลย์เป็นการมองแบบผสมผสาน

²Milovan Djilas, *The New Class An Analysis of the Communist System*, New York, Praeger, 1957

8.3 ทอคเกอวิลย์สนับสนุนให้มีระบบการเมืองแบบพหุนิยม หรือการมีความหลากหลาย (pluralistic) เพื่อพิทักษ์สภาพแห่งความเป็นประชาธิปไตย

8.4 ทอคเกอวิลย์มองภาพว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทาง ซึ่งตรงข้ามกับความ เป็นประชาธิปไตย ได้แก่ 1) การเป็นสังคมอุตสาหกรรม 2) การเข้าสู่ระบบราชการ และ 3) ลัทธิชาตินิยม ดังต่อไปนี้

8.4.1 การขยายตัวทางอุตสาหกรรม (industrialization) ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรม ขนาดใหญ่มากขึ้น หน่วยบริหารทางอุตสาหกรรมมีแนวโน้มว่าจะใหญ่โตขึ้นจนเป็นเผด็จการ ขาดความหลากหลายในความคิดและการจัดการ

8.4.2 การเข้าสู่ระบบราชการ (bureaucratization) คือการจัดระบบงานซึ่งมี ระเบียบกฎเกณฑ์มาก มีการลดหลั่นในหน้าที่มากยิ่งขึ้น ระบบดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะมีอำนาจ อยู่ที่ศูนย์กลาง (centralization) อันเป็นภัยต่อเสรีภาพของบุคคล

8.4.3 ลัทธิชาตินิยม ลัทธินี้มีแนวโน้มที่จะให้อำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางเช่นกัน

8.5 สภาพการณ์ทั้งสามประการที่กล่าวมานี้ ทอคเกอวิลย์ เห็นว่าเกี่ยวข้องกับการที่ สังคมจะเปลี่ยนรูปเข้าสู่ สังคมแบบมวลชน (mass society) แทนที่สังคมแบบดั้งเดิมซึ่งอาศัย ประเพณีเป็นหลัก

8.6 สังคมมวลชนมีลักษณะดังนี้

8.6.1 เป็นสังคมที่ขาดความสนิทชิดชอบ ขาดความใกล้ชิดและความผูกพันแบบ ปฐมภูมิหรืออย่างที่เรียกว่าปฐมสัมพันธ์ (primary relations) ในสังคมแบบมวลชน บุคคล มักมีความสัมพันธ์กันเพราะตำแหน่งหน้าที่ในระบบ “ตราบกนิตินัย” จะเกี่ยวข้องกันเพราะ ความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว ความสัมพันธ์ในสังคมแบบมวลชนมีลักษณะเป็นแบบ “เป็นทางการ” (formal)

8.6.2 เป็นสังคมแบบเมืองใหญ่ หรือเป็นแบบมหานคร สังคมมวลชนเกี่ยวกับ สภาพความเป็นนคร คือมีสภาพต่าง ๆ เช่น 1) พิจารณาหนาแน่น 2) มีกิจกรรมทาง อุตสาหกรรมมาก 3) มีกิจกรรมเชิงนันทนาการและบริการต่าง ๆ มาก 4) มีคนหลากหลาย ในกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าในชนบท

8.6.3 เป็นสังคมที่ติดต่อกันแบบไม่เห็นหน้าซึ่งกันและกันมากขึ้น และถือว่าทุก ๆ คนคล้าย ๆ กันหมด การสื่อสารเป็นในรูปของ สื่อมวลชน (mass media)

9. บทบาทของพลังทั้งสาม ในทัศนะของทอคเกอวีย์

ทอคเกอวีย์เห็นว่าแนวโน้มทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอันประกอบไปด้วย

1) การเป็นสังคมอุตสาหกรรม 2) การใช้ระบบราชการ และ 3) การชาตินิยม ทำให้เกิดผลดังต่อไปนี้

9.1 การที่เกิดสังคมแบบอุตสาหกรรมย่อมทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการหรือสั่งงานจากศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น เช่น ด้วยการออกระเบียบบังคับสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมหรือบริษัทใหญ่ ๆ

9.2 ระบบราชการทำให้เกิดความเชื่อถือในกฎเกณฑ์ ซึ่งมักแก้ไขได้ยาก และไม่เหมาะสมง่าย

9.3 ลัทธิชาตินิยมให้ความสำคัญกับชาติหรือรัฐมากกว่าสิ่งใด โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของเอกชนหรือปัจเจกชน ลัทธิชาตินิยมส่งเสริมการทำอะไรตาม ๆ กันภายในกรอบโดยอ้างเรื่องชาติเป็นเกณฑ์

พลังในสังคมทั้งสามนี้ ทอคเกอวีย์ เห็นว่าจะนำไปสู่สภาพของรัฐที่มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ (state leviathan) ซึ่งนักทฤษฎีบางคน (เช่น ธอมัส ฮอบส์ ปราชญ์ชาวอังกฤษ) สนับสนุน แต่ทอคเกอวีย์ไม่นิยม ทอคเกอวีย์ต้องการให้มีการกระจายอำนาจอันสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

10. ทอคเกอวีย์ : ผลไม่ดีของอำนาจศูนย์กลาง

ทอคเกอวีย์เกรงว่าหากรัฐมีอำนาจมากเกินไป คืออำนาจไปรวมอยู่ที่ศูนย์กลางแล้ว ย่อมจะไม่มีหน่วยใดในสังคมที่ต้านได้ เมื่อไม่มีหน่วยหรือกลุ่มใดอาจต้านได้ ย่อมทำให้เกิดการแข่งขัน

เมื่อราษฎรไม่มีโอกาสแข่งขัน หรือไม่มีโอกาสต่อสู้เพื่ออำนาจทางการเมือง ย่อมทำให้เกิดความเฉื่อยเฉย (apathy) คือขาดความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการบ้านการเมืองอย่างที่เราเรียกกันว่า เป็นพวก apathetic³ คือพวก “ไม่เอาไหน” ทางการเมือง

³G Almond and Sidney Verba, *The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Little, Brown, 1965

อนึ่ง มีการพิจารณาแนวคิดใหม่ใน G Almond and S Verba, eds *The Civic Culture Revisited* Little, Brown, 1980

ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าการขาดความกระตือรือร้นทางการเมือง ย่อมทำให้การสมานฉันท์ หรือสหจิตไร้ความหมาย ประชาชนอาจมีสหจิตในแง่ของยอมรับระบบหรือรัฐบาลแบบ ชังกระต่าย คือไม่ยินดียินร้าย เพราะถือว่ารัฐไม่ใช่หรือแม้ต้องการเข้าร่วมก็ไม่มีโอกาสที่ จะเข้าเล่นการเมืองได้อย่างสมศักดิ์ศรี

11. ทางออกของทอคเกอวิลย์ : สังคมแบบหลากหลาย

จากการที่สังคมมีแนวโน้มสู่ระบบมีอำนาจศูนย์กลาง ทอคเกอวิลย์เสนอให้ส่งเสริม ให้มีสังคมแบบหลากหลาย สังคมแบบนี้มีลักษณะคือ 1) มีความแตกต่างและอิสระในการ ปกครองท้องถิ่น และ 2) ให้มีองค์การ สมาคม ชมรม เกิดขึ้นโดยอิสระเป็นจำนวนมาก

11.1 ทฤษฎีของ ทอคเกอวิลย์ สอดคล้องกับความเห็นของลอร์ด แอคตัน (Lord Acton) ปรมาจารย์อังกฤษที่ว่า “ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นย่อมมีการฉ้อฉล ที่ใดมีอำนาจเหลือสิ้น การฉ้อฉลชั่วเสียย่อมมีมากที่สุดประมาณ” (Power corrupts : absolute power corrupts absolutely).

11.2 ทอคเกอวิลย์ เห็นว่าหลังจากชุมชนคือ กลุ่มหลากหลายและจากองค์การปกครอง ท้องถิ่นที่มีอำนาจอิสระเป็นกำลังสำคัญในการทำนุบำรุงรักษาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หน่วยงานหรือกลุ่มทั้ง 2 ประเภทจะเป็นตัวการให้มีอำนาจแตกกระจาย โดยทำให้อำนาจ ของรัฐกลายเป็นอำนาจอันล้นพ้นซึ่งขัดกับหลักประชาธิปไตย

12. ความเกี่ยวพันระหว่างการจัดองค์การระบบราชการกับระบบประชาธิปไตย : ทศนะของเวเบอร์กับมิเชลส์

การวิเคราะห์สังคมการเมืองโดยยึดการสมานฉันท์ และการแตกแยกหรือการขัดแย้ง เป็นความคิดหลักเป็นผลงานของ เดอ ทอคเกอวิลย์กับ คาร์ล มาร์กซ์ ดังได้บรรยายมาข้างต้น

อีกแนวทางหนึ่งของสังคมวิทยาการเมืองเป็นผลงานของเวเบอร์ และมิเชลส์ ซึ่งมุ่ง ประเด็นไปที่การจัดองค์การแบบระบบราชการ แต่ทั้งสองแนวเกี่ยวพันกัน ทั้งนี้เพราะ ระบบราชการมีส่วนทำให้เกิดได้ทั้งสหจิตและการขัดแย้ง

12.1 นักวิชาการในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นห่วงว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมจะเป็นผลให้ มีการแตกแยกหรือการแบ่งชั้นวรรณะในสังคมมากขึ้นจนทำให้ประชาธิปไตยไม่สามารถอยู่รอด ได้ ทั้งนี้ เพราะเข้าใจว่าระบบนายทุนมุ่งแสวงหากำไร และเน้นในเรื่องการแข่งขันมากเกินไป

นักคิดในศตวรรษที่ 19 หลายคนจึงหันความสนใจมาที่ระบบเศรษฐกิจการเมืองใหม่ โดยเฉพาะมุ่งไปที่แนวคิดสังคมนิยม ซึ่งมีหลายกระแส

12.2 นักวิชาการบางคนในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะเวเบอร์ และมิเชลส์ เห็นว่าระบบทุนนิยมซึ่งสร้างสังคมสมัยใหม่มีส่วนเกี่ยวพันกับการจัดองค์การแบบระบบราชการ ระบบราชการ คือ การทำงานแบบเน้นกฎเกณฑ์ตายตัว ไม่คล่องตัว มีการลดหลั่นในเรื่องอำนาจ มีการเน้นในเรื่องหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร

ทั้งเวเบอร์และมิเชลส์เห็นว่าปฏิกิริยาที่จะคิดถึงการย้อนกระแสของการเป็นสังคมอุตสาหกรรมและการเป็นสังคมเมืองหรือสังคมพรรค เพื่อกลับไปสู่การดำเนินชีวิตแบบง่าย ๆ และในชุมชนขนาดเล็ก ทั้งสองท่านนี้เห็นว่าเรื่องที่น่าจะเอาใจใส่ศึกษาไม่ใช่เรื่องของการกดขี่หรือการสมานฉันท์ แต่ควรเป็นเรื่องของการจัดองค์การว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยได้อย่างไร

13. ทักษะของเวเบอร์

แม็กซ์ เวเบอร์นักสังคมศาสตร์เยอรมันมีความเห็นว่าการเข้าสู่ระบบราชการ หรือระบบการจัดองค์การ ระบบราชการ เป็นต้นเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงในสถาบันของสังคม

13.1 เวเบอร์มีทัศนะว่าการเข้าสู่ระบบราชการเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีของสถาบันประชาธิปไตยโดยเฉพาะในระยะต้น ๆ

13.1.1 สาเหตุประการหนึ่ง เป็นเพราะระบบราชการยึดถือมาตรฐานกลางโดยถือว่าทุกคนเท่าเทียมกันเป็นเบื้องต้น ความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาค จัดได้ว่าเป็นหลักหนึ่งของประชาธิปไตย

13.1.2 สาเหตุประการที่สอง เป็นเพราะการใช้คุณสมบัติด้วยการสอบคัดเลือกเป็นมาตรฐานในการรับคนเพื่อเข้าทำงาน และเพื่อการเลื่อนขั้น การใช้ระบบคุณสมบัติสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

13.2 ในทัศนะของเวเบอร์ รัฐ เป็นองค์การที่ผูกขาดในเรื่องการใช้อำนาจ คือเป็นหน่วยงานที่ใช้อำนาจโดยตรงและเป็นอำนาจสูงสุด

ดังนั้น เวเบอร์จึงเห็นพ้องกับทอคเกอวิลีย์ที่ว่าหากใช้ระบบราชการมากจนเกินไปแล้วจะมีผลเสีย คือ ทำให้รัฐมีอำนาจมากอย่างมหาศาลหรือเป็น **อัครรัฐ** (Superstate) ทั้งนี้

เพราะมีความสามารถในการ 1) ออกกฎและระเบียบต่างๆ และ 2) บังคับให้มีการปฏิบัติตามได้ การที่ระบบการปกครองแปรสภาพเป็นอัครรัฐย่อมเป็นภัยอันตรายต่อเสรีภาพของราษฎร และทำให้กระบวนการทางกฎหมายอาจดำเนินไปได้ไม่เต็มที่

14. ทักษะของมิเชลส์ : กฎเหล็กแห่งคณาธิปไตย

มิเชลส์ (หรือบางครั้งออกเสียงเป็นไมเคิลส์) เป็นนักวิชาการชาวอิตาลี เขาพยายามศึกษาว่าอะไรเป็นปัจจัยที่เอื้อหรือเป็นอริกับระบอบประชาธิปไตย เขาศึกษาพรรคการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยและศึกษาสหพันธ์กรรมกร และพบว่าสมาชิกขององค์กรทั้งสองประเภทไม่อาจควบคุมฝ่ายบริหารได้ การไม่สามารถควบคุมหรือกำกับได้หมายความว่าผู้บริหารมีอำนาจมาก

14.1 สาเหตุแห่งการไร้สภาพประชาธิปไตยได้มีการค้นพบในการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานในสังคมนิยมของมิเชลส์ เขาได้กล่าวว่าเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า **"กฎเหล็กแห่งคณาธิปไตย"** (iron law of oligarchy)

ปรากฏการณ์แห่งคณาธิปไตยปรากฏชัดในพรรคการเมืองสังคมนิยม และในระบบการเมืองแบบสังคมนิยม ซึ่งมิเชลส์ทำการศึกษา⁴ **กฎเหล็ก** หมายถึง แนวโน้มที่แก้ไขได้ยากหรือแก้ไขไม่ได้เลยว่าเป็นองค์กรใหญ่ ๆ ย่อมมีระบบการทำงานแบบคณาธิปไตย คืออำนาจอยู่ในมือผู้บริหารเพียงไม่กี่คน

14.2 สาเหตุที่มีกฎเหล็กเช่นว่านั้น มิเชลส์ กล่าวว่า เป็นเพราะปัจจัยดังต่อไปนี้ เช่น

14.2.1 ผู้ที่บริหารอยู่ก่อนแล้วได้เปรียบจากการรู้จักกลไกของการควบคุมดี การได้เปรียบนี้เป็นเรื่องของการมีประสบการณ์มาก คือรู้ระบบงานต่างๆ เพราะความเคยชิน

14.2.2 ผู้ที่เป็นสมาชิก (rank and file) มักไม่สนใจในกิจการขององค์กร คือมีสภาพเป็นผู้เฉยเฉย หากสมาชิกขององค์กรกระตือรือร้นก็อาจก่อให้เกิดการหมุนเวียนของชนชั้นระดับบริหารได้มากขึ้น

⁴Robert Michels, *Political Parties* (1910)

14.2.3 เมื่อได้บริหารงานจนรู้งานแล้ว ผู้บริหารมักประสงค์จะอยู่ต่อไปในตำแหน่งเดิมคือ ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง สาเหตุประการหนึ่งเป็นเพราะหากออกจากตำแหน่งดังกล่าวไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพที่ตนรู้สึกพอใจได้อย่างคล่องตัว ตัวอย่างที่มักอ้างกันก็คือ เมื่อนายแพทย์กลายเป็นผู้บริหารหลาย ๆ ปี และการจะกลับมาเป็นแพทย์อีก ย่อมไม่ถนัดนักเพราะการทิ้งงานที่ต้องฝึกฝนทักษะไปนาน

15. การวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมืองในปัจจุบัน

การศึกษาสังคมวิทยาการเมืองในปัจจุบันมักเกี่ยวข้องกับเรื่องดังต่อไปนี้ คือ

15.1 การออกเสียงเลือกตั้งและการสนับสนุนพรรคการเมือง

15.2 ขบวนการทางการเมือง

15.3 การเมืองในอมาตยระบบหรือแบบราชการ

15.4 การดำเนินงานในองค์กรที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจ

15.5 สถาบันที่ช่วยให้สังคมมีสภาพกลมเกลียวหรือมีบูรณภาพ

16. ประเด็นที่หนึ่งในสังคมวิทยาการเมืองปัจจุบัน : การออกเสียงเลือกตั้งและการสนับสนุนพรรคการเมือง

การออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งเป็นวิธีการสำคัญในการค้นหาว่ามีสหจิตหรือมีนันทานุมัติมากน้อยเพียงใดในสังคมประชาธิปไตย ทั้งนี้ เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

16.1 เป็นการวัดว่าประชาชนยอมรับหลักการประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด เช่นไปออกเสียงลงคะแนนมากน้อยเพียงใด

16.2 เป็นการวัดว่าราษฎรยินดีปฏิบัติตามกติกาหรือไม่ คือมีการยอมรับเสียงข้างมากหรือไม่เพียงใด และมีความรู้สึกไม่โกรธแค้นเมื่อฝ่ายตนซึ่งเป็นเสียงข้างน้อยแพ้หรือไม่

16.3 เป็นการวัดความนิยมที่จะไม่ใช้วิธีการรุนแรง เพื่อได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองในบางประเทศ ตัวอย่าง ได้แก่

16.3.1 *ฟิลิปปินส์* มีการใช้วิธีการรุนแรงกับคู่ต่อสู้ทางการเมืองมากซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 2529 ได้มีการทุจริตในการเลือกตั้งของฝ่ายรัฐบาลเฟอร์ดินานด์ มาร์คอส มากจนมีปฏิกริยารุนแรงจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ

16.3.2 กรณีอินเดีย โดยเฉพาะกรณีลอบฆาตกรรมท่านมหาตมะ คานธี ภายหลังจากที่อินเดียได้รับเอกราชไม่นาน ทั้ง ๆ ที่ท่านมหาตมะไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างไร

อนึ่ง ในวันที่ 31 ตุลาคม 2527 บุตรสาวของนายกรัฐมนตรีคนแรกคือ เยาวหลาล เนห์รู ได้แก่ ท่านผู้หญิงอินทรา คานธี ได้ถูกประทุษร้ายจนถึงแก่ชีวิต

16.3.3 ในประเทศไทย มีการใช้วิธีการรุนแรง เพราะเหตุผลทางการเมืองในบางสมัย⁵

17. สังคมวิทยาการเมืองศึกษาผู้ให้การสนับสนุนพรรคการเมือง

สังคมวิทยาการเมืองศึกษาเกี่ยวกับการออกเสียงเลือกตั้งโดยนับคะแนนของผู้สนับสนุนพรรคการเมือง, จุดสนใจ คือต้องการทราบว่าพรรคการเมืองใดได้รับการสนับสนุนจากคนกลุ่มใดและมากน้อยเพียงใด คนกลุ่มใด ณ ที่นี้ คือ มองในแง่ของชนชั้น อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติ และภูมิลำเนา

ตัวอย่าง คือ ศึกษาว่าพรรคใดได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นใดหรืออาชีพใดมาก หรือได้รับคะแนนเสียงจากกลุ่มอายุใด เพศใดหรือผู้มีความคิดเห็นทางการเมืองประเภทใด (เช่น หัวเก่า, หัวใหม่ เป็นต้น ฯลฯ)

มองในแง่พฤติกรรมปรากฏว่าระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพจะต้องมีพรรคการเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งมีผู้สนับสนุนจากทุกส่วนหรือทุกระดับของประชากร

หากพรรคการเมืองใหญ่ ๆ มีผู้สนับสนุนจากส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเพียงส่วนเดียวมักทำให้เกิดปัญหา คือการมีข้อขัดแย้งที่รุนแรง

มีตัวอย่าง กรณีอินเดียเคยแตกแยกไร้เสถียรภาพมาแล้วเพราะศาสนาสมัยหนึ่ง เมื่อบางพรรครับสมาชิกเฉพาะฮินดู และบางพรรครับสมาชิกเฉพาะคนที่นับถือศาสนาอิสลาม

18. นโยบายของพรรคการเมืองกับเสถียรภาพของระบบการเมือง

ในประเทศที่มีเสถียรภาพดีพอควร พรรคการเมืองมัก 1) มีนโยบายแบบสายกลาง และ 2) ครอบคลุมหลายประเด็นและหลายท้องถิ่น

⁵ พายัพ โรจนวิภาค, *ยุคหมิ่น*, สมุทรปราการ, สำนักพิมพ์ สอ เสถบุตร, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2515.

18.1 พรรคการเมืองเหมือนกระดานหก พรรคเดโมแครท และรีพับลิกัน ของสหรัฐอเมริกา แม้จะมีผู้สนับสนุนในแง่ของชนชั้นอายุของผู้สนับสนุน แต่ในส่วนรวมแล้วมีนโยบายคล้าย ๆ กัน

ในสหรัฐอเมริกามีคำกล่าวที่ว่าทั้งสองพรรคเป็นเสมือน ทวีเดิ้ลดัมกับทวีเดิ้ลดี (Tweedledum and Tweedledee) คือ เป็นเสมือนบุคคลแฝดคือ ครือ ๆ กัน หากมีนโยบายไปทางซ้ายมากไปหรือขวามากไปย่อมสูญเสียโอกาสที่จะเป็นพรรคใหญ่ได้ ลักษณะการของพรรคการเมืองในยุคหลังอุตสาหกรรมของสหรัฐอเมริกาจึงคล้าย ๆ กับกระดานหก คือแนวโน้มจะเข้าสู่จุดดุลยภาพ

18.2 อังกฤษ มี 2 พรรคใหญ่ ได้แก่ พรรคเลเบอร์ (กรรมกร) และพรรคคอนเซอร์เวตีฟหรือ (อนุรักษนิยม) ในปัจจุบันนี้ได้วิวัฒนาการมาจนกระทั่งมีนโยบายคล้าย ๆ กัน

18.3 ในยุคเริ่มแรก พรรคการเมืองมีแนวโน้มที่จะเป็นมูลเหตุแห่งการขัดแย้งอย่างรุนแรง ยอร์จ วอชิงตัน และผู้นำของสหรัฐอเมริกาในระยะก่อตั้งประเทศ มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อการมีพรรคการเมือง โดยถือว่าเป็น “คณะหรือพวกทางการเมือง” (political factions) ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแตกแยกในสังคม

ปัจจุบันนี้องค์ประกอบและลักษณะพรรคการเมืองใหญ่ ๆ สะท้อนภาพว่า การขัดแย้งในสังคมไม่รุนแรง และพรรคการเมืองเป็นตัวการแห่งสหจิต หรือฉันทานุมิติตด้วย

18.4 ในระดับหัวหน้าของพรรคการเมืองนั้น ปรากฏว่า แนวโน้มมาจากพื้นเพหรือภูมิลำเนาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างคือ พรรคใหญ่ในสหรัฐอเมริกามีสมาชิกระดับนำซึ่งมีเชื้อสายยิว, นิโกร, ญี่ปุ่น นอกเหนือจากเชื้อสายจากอังกฤษ หรือยุโรปตะวันตก

19. การค้นพบทางสังคมวิทยาการเมือง: การออกเสียงลงคะแนนในอัตราสูง ไม่จำเป็นต้องถือเป็นเรื่องดีสำหรับระบอบประชาธิปไตย

ได้มีการพบจากการศึกษาวิจัยว่า คนที่ไม่ได้ไปลงคะแนนเสียง (non-voters) มีแนวโน้มที่จะต่อต้านคุณค่าของประชาธิปไตย คือ ไม่นิยมชมชอบในลัทธิประชาธิปไตยอยู่แล้ว

ดังนั้น ถึงแม้ถูกบังคับให้ไปลงคะแนนเสียงก็ไม่มีประโยชน์อะไรกับระบอบประชาธิปไตย การปล่อยให้ผู้ไม่ลงคะแนนเสียงหรือเป็นผู้ถอนหลักทับสิทธิ์ยอมไม่กระทบกระเทือนระบอบประชาธิปไตยมากนัก

ในเรื่องนี้มี 2 ประเด็นที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ

19.1 ในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1930-1939 ปรากฏว่าคนเยอรมันเกิดสนใจในกิจการทางการเมืองมากเป็นพิเศษ แต่การวิจัยพบว่ามิใช่เป็นการสื่อแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยของคนเยอรมันในระยะนั้น

การเถลิงอำนาจของทราซฮิตเลอร์ โดยเสียงสนับสนุนของประชาชนแสดงให้เห็นว่าเสียง **ประชาชน** มิใช่เสียงสวรรคตเสมอไป ผู้นำแบบฮิตเลอร์ ซึ่งมีประชาชนนิยมมากแต่ประพฤติแบบชั่วร้ายเรียกว่าเป็นแบบ **มายาประชาธิปไตยหรือ ประชาธิปไตยจอมปลอม** (demagoguery of pseudo-democracy)

19.2 การตื่นตัวทางการเมืองมากเป็นพิเศษและโดยกะทันหันมักเป็นดัชนีหรือเครื่องชี้ให้เห็นว่ามีความยึดเหนี่ยวในสังคม (social cohesion) ได้ลดน้อยลง

นอกจากนี้การตื่นตัวทางการเมืองยังสะท้อนให้เห็นว่ามีการเชื่อมความนิยมในกระบวนการประชาธิปไตย ทั้งนี้ เป็นเพราะโดยปกติคนเรามีเรื่องที่จะสนใจเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น การครองชีพ การศึกษาของบุตร ฯลฯ

เมื่อความสนใจพุ่งไปที่การเมืองอย่างมากจนเกินขอบเขตแสดงว่าความสัมพันธ์ในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ด้วยการมีข่าวยากหามาแพง การว่างงาน เป็นต้น **อนึ่ง** หากถือว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวด แสดงว่าไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขปัญหามากกว่าทางการเมืองเพียงวิถีเดียว

20. เสถียรภาพของระบบการเมือง

การพิจารณาว่าระบอบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพมากน้อยเพียงใดดูได้จากทิศทางแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

20.1 **ในกรณีที่ระบบมีเสถียรภาพมาก** จะปรากฏว่าเมื่อมีคลื่นหรือแนวโน้มที่ผลักดันไปทางขวาหรือทางซ้ายทิศทางแห่งการออกเสียงเลือกตั้งย่อมคล้าย ๆ กันในทุกส่วนของสังคม ตัวอย่างได้แก่ เมื่อมีเสถียรภาพมาก แต่อุดมการณ์ หรือพลังฝ่ายขวา ซึ่งได้แก่ ลัทธิ

ชาตินิยม การเกลียดต่างชาติ การไม่ยอมเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ ฯลฯ ได้เกิดประทุรุนแรงขึ้นมา ย่อมจะทำให้คนในทุกวัย ทุกชนชั้น หรือทุกท้องถิ่น มีแนวคิดเอนเอียงไปทางนั้นมากขึ้น

เมื่อมีเสถียรภาพมาก หากพลังฝ่ายซ้ายมีกำลังมากขึ้น ผลก็คือทุกส่วนของประเทศมี แนวไปในทางนั้น คือเอียงซ้ายมากขึ้น

อุทาหรณ์ ได้แก่ กรณีสหรัฐอเมริกาซึ่งมีคำกล่าวที่ว่า “As your state goes, so goes the nation”. หมายความว่ารัฐหนึ่งรัฐใดเอนเอียงไปทิศทางแห่งการเมืองใด ทั้งชาติอเมริกา ก็มักมีแนวโน้มไปในทางนั้นด้วย สถานการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพของประเทศ

20.2 ถ้าประชาธิปไตยเสถียรภาพมีไม่มากนัก ทิศทางแห่งการเปลี่ยนแปลงมักจะเห็น หนักเฉพาะในบางกลุ่มบางเหล่าเท่านั้น เช่น พลังซ้ายรุนแรงขึ้นเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ งานหรือชนชั้นกรรมาชีพเท่านั้น พลังขวา (อำนาจนิยม, อนุรักษ์นิยม) รุนแรงขึ้นเฉพาะผู้ อยู่ในชนชั้นที่ผู้มีอันจะกินหรือมีฐานะดีเท่านั้น

21. ประเด็นที่สอง: การศึกษาทางสังคมวิทยาการเมือง เรื่องขบวนการทางการเมือง

นอกเหนือจากการวิเคราะห์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สังคมวิทยาการเมืองสนใจ ศึกษาเรื่องขบวนการที่เกี่ยวกับการปฏิรูปต่าง ๆ เช่น ขบวนการเพื่อได้มาซึ่งสิทธิของนิโกร หรือของชนกลุ่มน้อยในสังคม ขบวนการเพื่อสิทธิสตรี และขบวนการแบบหัวรุนแรงหรือ แหวกแนว (extremist of radical movements) ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา

ตัวอย่างที่สนใจศึกษา คือสาเหตุที่ทำให้มีลัทธิ “แมคคาร์ธี” (Mc Carthyism) ซึ่งเป็น ลัทธิที่สงสัยหรือหวาดระแวงว่าจะมีคอมมิวนิสต์อยู่ทุกหนทุกแห่ง ขบวนการนี้มีพลังพอควร ในสหรัฐอเมริกา ในทศวรรษ 1950-1959

อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่การศึกษาเกี่ยวกับผู้สนับสนุนและผู้นำของขบวนการ ยิปปี (Yippies) ในสหรัฐอเมริกา

ขบวนการทางการเมืองที่สังคมวิทยาการเมืองสนใจนอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ การศึกษาเกี่ยวกับ **ขบวนการกึ่งชาติ** ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ประสบผลสำเร็จรวดเร็ว หรือช้ากว่าที่ควร ศึกษาสาเหตุว่าทำไมคนร่วมในขบวนการคอมมิวนิสต์ หรือขบวนการอื่น ๆ

22. ประเด็นที่สาม: การศึกษาสังคมวิทยาการเมืองเรื่องการเมืองในอมาตยระบบ หรือในระบบราชการ

สังคมวิทยาการเมืองสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอมาตยระบบกับประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ของการจัดองค์การแบบอมาตยระบบดังกล่าว มีการศึกษาทั้งในระดับชาติ และในระดับองค์การ

22.1 การค้นคว้าในระดับชาติคือ พยายามหาเหตุหรือเงื่อนไขประการใดที่ทำให้ระบบราชการเกือบถูกระบบประชาธิปไตย

22.2 การค้นคว้าในระดับองค์การ คือ พยายามศึกษาว่าประชาธิปไตย จะเกิดขึ้นในองค์การ, สมาคม ฯลฯ ซึ่งมีภาระหน้าที่

22.3 ตัวอย่างที่สนใจค้นคว้าคือ 1) ประชาธิปไตยในการบริหารโรงพยาบาล 2) ประชาธิปไตยในสถานประกอบธุรกิจ 3) ประชาธิปไตยในโรงงาน ประชาธิปไตยในวัดวาอาราม และ 4) ประชาธิปไตยในสหพันธกรรมกร

ปัญหาการขัดแย้งในอมาตยระบบมักเป็นไปในรูปของการบริหาร (administration) มากกว่าในรูปของการเมือง (politics) อมาตยระบบหรือการจัดองค์การแบบราชการพยายามไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการขัดแย้งหรือเรื่องราวทางการเมืองโดยมุ่งไปที่ประสิทธิภาพ คือผลสำเร็จของการทำงาน

23. ประเด็นที่สี่: การศึกษาสังคมวิทยาการเมือง: เรื่องการดำเนินงานภายในขององค์การหรือสมาคมที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจ หรือในกลุ่มหลากหลายโดยทั่วไป

สังคมวิทยาการเมืองสนใจกระบวนการที่ก่อให้เกิดระบบคณาธิปไตยในองค์การที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจ เช่นในสหพันธกรรมกร สโมสรโรตารีหรือไลออนส์, สมาคมผู้พิทักษ์สัตว์เลี้ยง สันนิบาตทางการเมือง

ประเด็นที่สนใจคือ ทำไมวิธีการแบบประชาธิปไตยจึงใช้ไม่ได้ผลในองค์การดังกล่าว องค์การอื่น ๆ ที่ควรศึกษาในแง่สังคมวิทยาการเมือง ได้แก่ 1) แพทยสมาคม 2) ชมรมผู้นิยมใช้ของไทย 3) สมาคมสามล้อเครื่อง 4) สมาคมผู้บ่มใบยา 5) สมาคมผู้ส่งข้าวออกนอกประเทศ ฯลฯ เป็นต้น

24. ประเด็นที่ห้า: การศึกษาสังคมวิทยาการเมือง: สถาบันที่ช่วยให้สังคมมีบูรณภาพ หรือมีความกลมเกลียวกันดี (Integrative Institutions)

สังคมวิทยาการเมืองศึกษาประชาธิปไตยในฐานะเป็นระบบสังคมแบบหนึ่ง ปัญหาที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาในเรื่องนี้รวมทั้งเรื่องความชอบธรรมของระบบ ความชอบธรรม (legitimacy) หมายถึง การยอมรับว่าถูกต้องโดยประชาชนมากน้อยเพียงใด

การที่บุคคลยอมรับระบบการเมืองมีสาเหตุหลายประการ เช่น

24.1 ศาสนา

เท่าที่มีการศึกษากันมาพบว่าเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางศาสนา สาเหตุอาจเป็นเพราะ

24.1.1 คำสอนของศาสนา

ศาสนามีส่วนทำให้เกิดความราบรื่น ศาสนาทำให้คนยอมรับชะตาชีวิต จึงไม่ทำให้กระด้างกระเดื่องหรือก่อความวุ่นวายในวงการเมือง

24.1.2 การมีนิกายนิกาย หรือนานาสำนัก ในวงการศาสนาย่อมคลายความเครียด

ในบางประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา มีการปล่อยให้วงการศาสนามีอิสระค่อนข้างเต็มที่ ดังนั้น จึงมีนิกายของศาสนาคริสต์ในสหรัฐอเมริกาแยกออกไม่ต่ำกว่า 200 นิกาย มักถือกันว่าการเชื่อในศาสนาเป็นการแสดงออกทางศรัทธา ซึ่งเกี่ยวกับการใช้ “สัมผัส” ส่วนที่เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ ดังนั้นสำหรับศาสนานิกายต่าง ๆ สามารถหาหน้าที่เป็นทางออกของผู้มีความคิดเห็นรุนแรง หรือความคิดเห็นแตกต่างจากผู้อื่นอย่างมาก คือแทนที่จะแสดงออกทางการเมืองก็ไปหาสิ่งทดแทนหรือทางออกในทางความเชื่อหรือคุณค่าทางศาสนาแทน

24.2 พลังอื่น ๆ

พลังอื่น ๆ ที่อาจทำให้เกิดความกลมเกลียวในสังคม ได้แก่ การมีกลุ่ม “หลากหลาย” ทั้งนี้ เพราะการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้รู้สึกว่าเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของสังคมและไม่อยากให้ระส่ำระสายวุ่นวาย

25. ความสง่างาม

ประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ถือได้ว่าเป็นหัวข้อสำคัญของการศึกษาสังคมวิทยาการเมืองตามแนวคิดหนึ่ง โดยเฉพาะของลิปเซท แต่สำหรับแนวคิดของไอเซนสไตน์ นั้นสังคมวิทยาการเมืองมีขอบเขตครอบคลุมทั้งเรื่องสังคมประชาธิปไตยและเรื่องอื่น ๆ ด้วยดังได้กล่าวมาแล้ว

คำถามท้ายบทที่ 2

- 1) “สหจิต” ในระบบประชาธิปไตยคืออะไร จงอธิบาย
- 2) “การทำดาบให้เป็นจันได” หมายถึงอะไร
- 3) การขัดแย้งลักษณะใดที่ไม่เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพทางประชาธิปไตย
- 4) จงอธิบายวิภาษวิธีทางวัตถุ
- 5) “ชนชั้นใหม่” หมายถึงอะไร มีความสำคัญอย่างไร
- 6) สภาพแห่งการเป็น “อัครรัฐ” เกี่ยวข้องอย่างไรกับทฤษฎีของเวเบอร์
- 7) จงอธิบายกฎเหล็กแห่งคณาธิปไตย
- 8) การที่มีผู้ไปออกเสียงลงคะแนนในอัตราส่วนที่สูงไม่จำเป็นต้องเป็นนิมิตที่ดีของประชาธิปไตย หมายความว่าอย่างไร
- 9) สังคมวิทยาการเมืองที่เกี่ยวกับอมาตยระบบศึกษาเรื่องอะไร
- 10) อะไรเป็นสถาบันสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีบูรณภาพ
- 11) คำกล่าวของลอร์ด แอคตัน ในเรื่องอำนาจเกี่ยวข้องกับในทางปฏิฐานหรือนิเสธกับทฤษฎีพหุนิยมอย่างไร
- 12) สังคมแบบมวลชนมีลักษณะอย่างไร

“We have some right to claim that this open society of ours which risked much, gained much.”

John F Kennedy
President of the U S
Speech at the pinning of a medal
on the astronaut
Alan Shepherd. circa 1961.
Time, 10 February 1986, p 29.

“พอจะกล่าวได้ว่าในสังคมเสรีเมื่อมีการเสี่ยง ยิ่งมากเท่าใดผลดีที่ตามมาย่อมมีมากขึ้นเท่านั้น”

จอห์น เอฟ. เคนเนดี
อดีตประธานาธิบดีอเมริกัน